

DAVID JAQUES

Μάθηση σε ομάδες

Εγχειρίδιο για όσους συντονίζουν ομάδες
ενήλικων εκπαιδευομένων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικό σημείωμα	11
Πρόλογος	17
Ευχαριστίες	23
1. Θεωρίες σχετικά με την ομαδική συμπεριφορά	25
Τι είναι ομάδα;	25
Θεωρία εναντίον έρευνας	27
Η θεωρία της ψυχοδυναμικής	28
Ομάδες ευαισθητοποίησης (T-groups)	39
Θεματοκεντρική αλληλεπίδραση	41
Η θεωρία της αλληλεπίδρασης	42
Η ανάλυση της παρέμβασης των έξι κατηγοριών	45
Ασκήσεις	48
Θέματα για συζήτηση	50
2. Οι έρευνες για τη συμπεριφορά της ομάδας	51
Οι ιδιότητες των ομάδων	53
Η κοινωνική διάσταση και η διάσταση του έργου	59
Η εξέλιξη των ομάδων	65
Προτιμήσεις και προβλήματα	73
Ο εκπαιδευτής ως ερευνητής	75
Ασκήσεις	77
Θέματα για συζήτηση	80
3. Θεωρίες και έρευνα σχετικά με τη διεργασία της μάθησης	81
Οι μαθησιακοί τρόποι	83
Διανοητική ανάπτυξη	85
Φάσεις ανάπτυξης της αντίληψης για τη διεργασία της μάθησης	87
Ταξινόμηση τύπου SOLO	90
Οι εφαρμογές της έρευνας σχετικά με τη μαθησιακή διεργασία	92

Θεωρίες και στρατηγικές μάθησης	96
Συμπεράσματα	100
Ασκήσεις	101
Θέματα για συζήτηση	102
4. Η επικοινωνία μέσα στην ομάδα	103
Η διεργασία της επικοινωνίας	103
Μοντέλο επικοινωνίας	104
Το περιεχόμενο της επικοινωνίας	108
Βελτιώνοντας την επικοινωνία	109
Παρέχοντας και λαμβάνοντας ανατροφοδότηση	110
Συναλλακτική ανάλυση (Transactional analysis)	112
Τα εμπόδια της επικοινωνίας μέσα στην ομάδα	117
Ασκήσεις	120
Θέματα για συζήτηση	123
5. Στόχοι των ομάδων εκπαιδευμένων	125
Η φύση των στόχων	128
Σκοποί, στόχοι και προσδοκώμενα αποτελέσματα	129
Οι στόχοι της ομαδικής συζήτησης	130
Σχεδιάζοντας προσδοκώμενα αποτελέσματα	137
Πραγματοποίηση στόχων και προσδοκώμενων αποτελεσμάτων	143
Ασκήσεις	144
Θέματα για συζήτηση	145
6. Δομημένες δραστηριότητες	147
Σεμινάρια	148
Ομαδικές εκπαιδευτικές συναντήσεις (ΟΕΣ)	153
Εργασίες	156
Δομές και δραστηριότητες της ομάδας	168
Γιατί χρειάζεται ποικιλία;	226
Ασκήσεις	227
Θέματα για συζήτηση	232
7. Το έργο του εκπαιδευτή	233
Προετοιμασία	234
Κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής συνάντησης	244
Παρεμβάσεις του εκπαιδευτή	252

Ασκήσεις	265
Θέματα για συζήτηση	267
8. Το περιβάλλον των ομάδων εκπαιδευομένων	269
Το μαθησιακό περιβάλλον	269
Γεφυρώνοντας κουλτούρες	271
Ο περιβάλλον χώρος	275
Εκπαιδευτικά ζητήματα	276
Οι ομάδες ως μέρος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων	281
Μελέτες περίπτωσης της εκπαίδευσης σε ομάδες	291
Διαχείριση αλλαγών	314
Θέματα για συζήτηση	315
9. Αξιολόγηση ομάδων	317
Σκοπός της αξιολόγησης	319
Οι ικανότητες της αξιολόγησης	332
Αξιολόγηση ομαδικών ερευνητικών εργασιών (projects)	334
Διαδικασίες αξιολόγησης που εστιάζουν στη διεργασία	341
Αξιολόγηση ομάδων	346
Ασκήσεις	364
Θέματα για συζήτηση	368
10. Εκπαίδευση και ανάπτυξη	369
Μαθησιακές ομάδες	370
Ομάδες υλοποίησης έργου	370
Ομάδες ευαισθητοποίησης	371
Αποφασίζοντας το μέγεθος της ομάδας	375
Χειρισμός προβλημάτων σε πολυμελείς ομάδες	377
Εκπαιδευτικές δραστηριότητες	379
Ασκήσεις	385
Μαθαίνοντας μέσα από ομάδες	413
Θέματα για συζήτηση	414
Συμπεράσματα	414
Παράρτημα	419
Βιβλιογραφία	423

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΑΔΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Καμιά θεωρία δεν είναι χρήσιμη, παρά μόνο όταν τη χρησιμοποιεί κάποιος για να ξεπεράσει τα όριά της.

(André Gide)

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο αυτό θα μπορείτε να διακρίνετε τις διάφορες ερμηνείες και προσεγγίσεις της δυναμικής της ομάδας* και θα μπορείτε να προσδιορίζετε πώς λειτουργεί στις ομάδες εκπαιδευομένων στις οποίες συμμετέχετε.

Τι είναι ομάδα;

Πολλοί συγγραφείς προσπάθησαν να ορίσουν με ακρίβεια την έννοια της ομάδας. Κάθε συγγραφέας κάνει ορισμένες παραδοχές για το τι συμβαίνει στις ομάδες και κατά προέκταση επιλέγει μια δική του ορολογία και εστιάζει σε διαφορετικές πτυχές. Αντί να προσπαθήσω να ξεχωρίσω ή να επινοήσω έναν συνθετικό ορισμό, θα εξετάσω μερικά από τα πιο κοινά χαρακτηριστικά της ομάδας, έτσι όπως τα περι-

* **Δυναμική της ομάδας:** Τον όρο, εμπνευσμένο από τη Φυσική, εισήγαγε ο πρωτεργάτης της Ψυχολογίας των Ομάδων Κ. Lewin. Με αυτόν δηλώνεται η αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών μιας ομάδας, καθώς και η επιρροή που ασκεί στην ομάδα το πλαίσιο λειτουργίας της. (Σ.τ.Ε.)

γράφουν οι εμπειρογνώμονες, ώστε να παρουσιάσω μια πιο περιεκτική εικόνα του συνόλου των χαρακτηριστικών της δυναμικής κάθε ομάδας. Η ομάδα είναι κάτι περισσότερο από μια απλή συνάθροιση ανθρώπων, όταν χαρακτηρίζεται από τις ακόλουθες ιδιότητες:

- *Συλλογική αντίληψη*: τα μέλη έχουν συλλογική επίγνωση της ύπαρξής τους ως μελών μιας ομάδας.
- *Ανάγκες*: τα μέλη συμμετέχουν σε μια ομάδα γιατί πιστεύουν ότι θα ικανοποιηθούν κάποιες ανάγκες τους ή ότι η ομάδα θα τους προσφέρει κάποιο όφελος.
- *Κοινοί στόχοι*: τα μέλη έχουν κοινούς στόχους και ιδέες που μέχρι ένα βαθμό τους ενώνουν. Η επίτευξη των στόχων ίσως είναι ένα από τα οφέλη στα οποία προσβλέπουν.
- *Αλληλεξάρτηση*: τα μέλη είναι αλληλεξαρτώμενα εφόσον όλα επηρεάζονται και αντιδρούν σε κάθε γεγονός που επηρεάζει οποιοδήποτε μεμονωμένο μέλος της ομάδας.
- *Κοινωνική οργάνωση*: η ομάδα μπορεί να θεωρηθεί ως ένα κοινωνικό σύνολο που διαθέτει κανόνες, ρόλους, ιεραρχία, ισχύ και συναισθηματικές σχέσεις.
- *Αλληλεπίδραση*: τα μέλη επηρεάζουν το ένα το άλλο και ανταποκρίνονται στις επιδράσεις που δέχονται κατά τη διαδικασία της επικοινωνίας είτε βρίσκονται σε άμεση επαφή είτε όχι. Η αίσθηση της «ομάδας» υπάρχει ακόμα και όταν τα μέλη δεν βρίσκονται στον ίδιο χώρο.
- *Συνοχή*: τα μέλη θέλουν να παραμείνουν στην ομάδα, να συνεισφέρουν στην ανάπτυξή της και στην επίτευξη των στόχων της και να συμμετάσχουν στις δραστηριότητές της.
- *Σχέση μελών*: δύο ή περισσότερα άτομα που αλληλεπιδρούν για περισσότερο από μερικά λεπτά συγκροτούν μια ομάδα.

Καμία από τις παραπάνω ιδιότητες δεν μπορεί μόνη της να χαρακτηρίσει ένα σύνολο ανθρώπων ως ομάδα, ωστόσο καθεμία υποδεικνύει κάποια σημαντική πτυχή της ομάδας. Βέβαια, δεν είναι πάντοτε εφικτό όλες οι ομάδες να χαρακτηρίζονται από το σύνολο αυτών των ιδιοτήτων, ενώ κάποιες ιδιότητες εμπεριέχονται σε άλλες. Η αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών συμβαίνει εφόσον υπάρχει ανάγκη επιρροής, συνεισφοράς και ανταπόκρισης – όλα αυτά αποτελούν κίνητρα για επικοινωνία μεταξύ των μελών. Παρ' όλα αυτά, αν μια ομάδα δέχεται συνειδητά την ύπαρξή της ως ομάδας, τότε πρέπει να λειτουργήσει για κάποιο χρονικό διάστημα, ώστε να επιτευχθεί η ανάπτυξη μιας υποτυπώδους, έστω, αλληλεπίδρασης. Ορισμένοι θεωρητικοί που μελετούν τη δυναμική της ομάδας υποστηρίζουν ότι, για να καταφέρει μια ομάδα να εκδηλώσει μια ουσιαστική συμμετοχική συμπεριφορά, πρέπει να αποτελείται από τρία τουλάχιστον μέλη. Ωστόσο, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι

του βιβλίου, θα αναφερθώ και στη δυάδα, έστω και αν της λείπουν κάποια σημαντικά χαρακτηριστικά, εφόσον αποτελεί έναν ειδικό τύπο ομάδας που παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες εκπαίδευσης.

Η ομάδα μπορεί να εκλαμβάνεται ως μια οντότητα, όμως είναι χρήσιμο να εξετάζεται και η μεμονωμένη εμπειρία κάθε μέλους ξεχωριστά. Μερικοί συγγραφείς (π.χ. Allport, 1924) υποστηρίζουν ότι η ομάδα δεν αποτελεί αυτοτελή οντότητα –μόνο τα άτομα αποτελούν ξεχωριστές οντότητες– και ότι οι κανόνες, οι ρόλοι, οι σχέσεις κτλ. είναι απλώς επινοήσεις των ατόμων που λειτουργούν ως ένα σύνολο. Άλλοι, όπως ο Freud, θεωρούν τη δυναμική της ομάδας ως ένα είδος συλλογικής προέκτασης της ατομικής ψυχοπαθολογίας. Για τους σκοπούς αυτού του βιβλίου τα φαινόμενα που εκδηλώνονται στην ομάδα θεωρούνται πραγματικά στο βαθμό που τα μέλη της, συνειδητά ή μη συνειδητά, ανταποκρίνονται σε αυτά τα φαινόμενα σαν να υπήρχαν. Στο βιβλίο εξετάζεται τόσο η ατομική όσο και η συλλογική διάσταση της ομάδας, θεωρώντας ότι η καλύτερη κατανόηση της διεργασίας της ομάδας* θα προέλθει από τη μελέτη της σχέσης των δύο αυτών πλευρών.

* **Διεργασία ομάδας:** Η αλληλουχία και αλληλεπίδραση γεγονότων που συντελούνται στο πλαίσιο μιας ομάδας σε συγκεκριμένο χωροχρόνο. (Σ.τ.Ε.)

Το βιβλίο *Μάθηση σε ομάδες* απευθύνεται σε όσους διδάσκουν ομάδες ενήλικων εκπαιδευομένων, δηλαδή σε εκπαιδευτές συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης, αλλά και σε διδάσκοντες στην Τριτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Στόχος του είναι να τους δώσει πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο που λειτουργεί μια ομάδα εκπαιδευομένων, αλλά και να αναπτύξει τις ικανότητές τους σε ό,τι αφορά το συντονισμό και την εμπύκωση μιας τέτοιας ομάδας.

Τα βασικά θέματα που καλύπτει το βιβλίο είναι:

- οι θεωρίες γύρω από τη συμπεριφορά των ομάδων
- τα χαρακτηριστικά των ομάδων
- ο ρόλος του συντονιστή/εκπαιδευτή
- η συνεργασία και η επικοινωνία μέσα στην ομάδα
- το πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργούν οι ομάδες
- η αξιολόγηση του έργου των ομάδων εκπαιδευομένων
- οι μέθοδοι ανάπτυξης της συνεργατικότητας

Το βιβλίο περιέχει επιπλέον πολλές μελέτες περίπτωσης και ασκήσεις που συνδέονται με τις θεωρητικές προσεγγίσεις του κειμένου και επιτρέπουν στον αναγνώστη να μελετήσει σε βάθος τα ζητήματα και να συνδέσει τη θεωρία με πρακτικές εφαρμογές.

Ο **David Jaques** είναι εκπαιδευτικός σύμβουλος με μακρόχρονη πείρα και διδακτικό έργο σε θέματα λειτουργίας ομάδων εκπαιδευομένων. Υπήρξε Διευθυντής της Μονάδας Εκπαιδευτικής Μεθοδολογίας του Πανεπιστημίου Oxford Brookes.

ISBN 960-375-390-4

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΒΗΣ 3390